

Dificultățile școlarizării ale copilului cu cecitate

Vîrlan Maria, dr.conf.univer., , U.P.S ,, Ion Creangă,,
Frunze Olesea, lector superior, U.P.S ,, Ion Creangă,,

SUMMARY

The child blind or with low vision academic field is difficult. This is explained that most of the problems related to the low level of education. It is of major importance for creating models pedagogue training school for children with blindness will prevent specific problems in preparing them for school and create an effective way to prepare the training process.

Încadrarea copilului orb sau cu tulburări severe de vedere în câmpul școlar este destul de anevoiasă și dificilă. Savanții ruși Litvak A.G (1999), Solnțeva L.I., (1999) explica că în mare parte problemele generate țin de nivelul scăzut de pregătire școlară care este favorizat de lipsa frecventării instituțiilor preșcolare. Majoritatea copiilor cu handicap sever de vedere se educă în cadrul familiei și sunt lipsiți de posibilitatea de a fi pregătiți pentru școală de către persoane calificate. Schimbările radicale, care au loc în societate noastră influențează imens asupra sistemului de instruire stabilind în fața școlilor un obiectiv prioritar- trecerea la învățământul integrat copiii cu deficiențe de vedere, socializarea și reabilitarea lor (V.Z.Cantor, G.V.Niculina, L.I.Solnțeva, E.M. Sternina, V.A. Feoctisova).

Unul din factorii decisiv de atingere a acestui obiectiv este nivelul calificat de pregătire către procesul de instruire a copiilor cu deficiențe de vedere severe ținând cont de particularitățile de vârstă și capacitățile lor potențiale. Florinda Golu (2011) analizează în studiile sale viața școlară ca fiind acompaniată și de importante modificări motivaționale, trecere marcată de tranziții și înlocuiri dinamice ale motivației ludice cu motivația de tip școlar, deci putem constata că se schimbă radical modul de viață și tipul de activitate. Pentru preșcolarii cu cecitate intrarea în școală foarte frecvent este resimțită ca un izvor de emoții negative din cauza deficienței pe care o posedă.Venind la școală copilul cu cecitate nimerește într-o situație socială nouă. Tiflopsihologii Solnțeva L.I., (1999), Litvak A.G., (1999), consideră că grupul de copii este unul dintre factorii de compensare a tulburărilor de vedere, deoarece starea psihologică a copilului orb, personalitatea lui, atitudinea față de activitate, față de alte persoane și față de sine depinde de relațiile interpersonale pe care le stabilește. Tulburările de vedere pot deveni cauza manifestării condițiilor ce vor face dificilă formarea unei poziții active de viață, de stabilire a relațiilor de prietenie și parteneriat cu cei din anturaj. Una din dificultățile școlarizării cu care se confruntă preșcolarii cu cecitate este comunicarea defectuoasă sau deficitară. De fapt comunicarea devine o condiție obligatorie în formarea sistemului de compensare a cecității și a tulburărilor severe de vedere la etapele incipiente. Copiii din categoria dată nu posedă

capacitatea de utilizare a mijloacelor expresive de exprimare. Procesul de comunicare devine realizabil doar odată cu dezvoltarea vorbirii. Incapacitatea de a percepe de la distanță expresiile, mimice și pantomimice ale interlocutorului conduc spre o percepere inadecvată a caracteristicilor și stărilor lui reale. Rezultatele cercetărilor realizate de către Grigorieva E.G. (2001) demonstrează că reprezentarea preșcolarului orb despre mijloacele neverbale de comunicare se caracterizează printr-o generalitate scăzută, este mai săracă și mai fragmentară spre deosebire de semenii văzători. Din această cauză copiii se confruntă cu dificultăți în organizarea jocurilor colective și formarea abilităților de conduită adecvată. La momentul înscrierii copilului în școală mulți dintre copiii cu cecitate nu posedă mijloacele fundamentale de comunicare, care în opinia lui Lisina M.I. le sunt caracteristice copiilor văzători de la vârsta de cinci ani. Acest fapt a fost confirmat și în cercetările realizate de Zooska M (1991) 70% din elevii orbi și cu tulburări severe de vedere din clasa întâia și 20 % din clasa a treia se confruntă cu dificultăți în interpretarea și reproducerea gesturilor, mimicii și pantomimicii.[2] Comunicarea dintre maturi și copii are mai degrabă un caracter formal decât unul emoțional individual. Cercetările savanților (T.P.Golovina, L.G.Ermolovici, M.I.Zemțova, N.S.Costiuc, L.I.Morgailic, L.I.Placsina, L.N Rudacov, L.I.Solnțeva,T.P.Sveridiuc, V.I.Feoctisova ș.a.) dedicate pregătirii copiilor cu sfera senzorială redusă către școală au arătat că la preșcolari suferă mult comunicarea care contribuie la scăderea asimilării materialului școlar și creează greutăți în activitatea de instruire a clasei. Rolul și importanța comunicării în dezvoltarea preșcolarului cu cecitate a fost bine elucidat în lucrările cercetătorilor ruși și anume G.V.Grigorieva (2001), A.C.Litvac (1998), L.I.Placsina (1998), L.I.Solnțeva (1997, 2000). Ei au relevat în studiile lor faptul că cecitatea are impact nefast asupra dezvoltării actului comunicativ. Analiza cercetărilor de ultimă oră a actului comunicării ne relevă despre lacunele existente a lui în procesul pregătirii către școala de masă a copilului văzător (A.S.Belchin, A.A.Bodaliiov, V.A.Labunscaia) atât și în procesul școlarizării copilului orb către instituții speciale (O.C.Agavelian, G.V.Grigorieva, T.P.Golovina, V.S.Deniscaia, L.I. Solnțeva, L.I. Placsina). O mare importanță trebuie acordată diagnosticării nivelului de comunicare a copiilor cu cecitate cu semenii și cu maturii care poate ajuta la împiedicarea formării defectelor secundare. Făcând un bilanț al studierii rolului comunicării contextuale în pregătirea psihologică a copilului orb către instruirea în școală pot face următoarele afirmații:

- Nivelul voluntarității în comunicarea copilului cu adulții în modul determinant se răsfrânge asupra instruirii viitoare cu succes a condițiilor în școală.
- Posedarea de către copii a tipului contextual de comunicare cu adulții este condiția necesară pentru primirea instrucției de instruire.

- Comunicarea preșcolarului cu adulții este condiția principală pentru formarea stării de pregătire pentru instruire.

Mikulina G.V (1991) a studiat modul de percepere a copilul orb a stării emoționale a omului după expresia facială și a constatat că spre deosebire de semenii văzători orbii nu recunosc adecvat stările emoționale ale oamenilor. Procesul de recunoaștere era redus la o simplă descriere, fapt ce denotă o neclaritate a etaloanelor personale de exprimare a stărilor emoționale și o lipsă a experienței de percepție și recunoaștere a acestora. Datele descrise indică doar o cauză a relațiilor interpersonale deficitare. Dificultățile de integrare activă a copilului orb în societate țin nu doar de nedeveloparea percepției vizuale dar și de faptul că orbul sau slabvăzătorul de la vârsta timpurie nu este inclus în sistemul de comunicare activă cu semenii și este un obiect de manifestare a milei celor din anturaj. Dificultățile interelețiilor personale pot căpăta diferite forme. Una din cele mai răspândite și totodată cea mai gravă după consecințele sale este izolarea. Majoritatea copiilor orbi vin din familii cu atmosferă psihologică rece, plină de indiferență și repulsie sau, dimpotrivă, din familii în care acești copii sunt supratutelați. Contactînd cu lumea semenilor orbii tind spre comunicare, dar nimerind de repetate ori în situații de conflict, de care a fost protejat acasă, se izolează. Copiii care au fost educați într-o atmosferă de indiferență și n-au avut parte de relații calde și bunăvoință cu greu asimilează noile reguli de comunicare. Poziția de izolare se poate manifesta și sub alte forme – tensiunea în comunicare, lipsa tenacității. Asemenea copii sunt închiși în sine, tăcuți. Condițiile de viață a copiilor orbi reprezintă un mediu restrâns și strict structurat de comunicare. O mare importanță trebuie acordată diagnosticării nivelului de comunicare a copiilor cu cecitate cu semenii și cu maturii care poate ajuta la împiedicarea formării defectelor secundare. N.A.Cupina, N.E.Boguslovscia (1997), în cercetările sale menționează faptul că regulile actului comunicării au tangențe cu normele etice în baza căror stau principii morale ca bunăvoința, delicateța, grija față de cei din jur, ceea ce poate contribui la atitudini pozitive în relații și facilita procesul de adaptare școlară a copiilor cu deficiență de vedere severă. Copii cu cecitate mai frecvent decât copiii văzători au o reprezentare greșită despre școală. Ei vin la școală în așteptarea unui eveniment vesel și interesant când așteptările nu coincid cu realitatea la ei apare decepția și interesul către instruire dispare. Preșcolarii cu cecitate care nu frecventează grupe de pregătire sau alte instituții preșcolare merg la școală chiar cu anxietate și frică. Deci o problemă privind pregătirea către instruire ține și de factorul motivației școlare. R.D.Mastiucova (2003) în cercetările sale relevă faptul că preșcolarii cu cecitate au de regulă o motivație școlară scăzută din cauza inerției, orientării slabe în spațiu, mișcărilor motrice reduse și a reprezentărilor sărace din mediul înconjurător. Prezența unei motivației pozitive către școală iar în viitor către

activitatea de muncă formează o atitudine pozitivă față de viață ce este foarte important pentru copii cu deficiențe severe de văz.

Un alt impediment în școlarizarea copiilor cu cecitate sunt capacitățile reduse de joc. Așa savanți ca V.A.Feoctisova, N.N.Zaițeva, V.M.Sorochin, L.S.Volcova, Laura E. Runceanu, Vasile Preda, Roxana Cziker, în studiile sale au scos în evidență faptul că copii cu ambliopie și cei cu cecitate întâmpină mari greutăți în joc. Jocurile lor foarte frecvent sunt primitive după conținut și se desfășoară fără jucării sau obiecte ce le pot substitui. Cauzele incapacității de a se juca la copii orbi sunt diferite. În primul rând aceasta poate fi legat cu faptul că copii cu cecitate nu pot însuși acțiunile maturilor prin imitare, din acest motiv au material de viață redus pentru joc. Din această cauză copii cu cecitate venind la școală dau dovadă de un nivel scăzut de dezvoltare generală, sunt lipsiți de inițiativă și pasivitate. E nevoie să remarcăm faptul că jocul pe de o parte e un indicator de dezvoltare a copilului iar pe de alta este un mijloc de dezvoltare a lui.

O mare parte din copii cu cecitate au probleme odată cu intrarea lor în școală din cauză că nu pot să trăiască în grup, să se supună interesului colectiv, să colaboreze și să se coopereze. Aceasta este cauzat în mare parte de faptul că părinții copiilor orbi își însușesc mai întotdeauna și funcțiile pe care ar trebui să le facă copilul făcând apel la deficiența lui. Copilului cu cecitate este binevenit din contra să colaboreze în permanență cu familia sa în toate treburile casnice ca să se simtă membru activ al colectivului familial ca pe viitor să poată să se încadreze în viața școlară. Contactele sociale inadecvate, la rândul său, conduc spre o serie de denaturări în structura de personalitate și pot provoca manifestarea unor particularități caracteristice negative. Cecitatea totală sau parțială agravează sau face imposibilă satisfacerea unor trebuințe primare și drept consecință se manifestă o anumită tensiune emoțională – frustrarea, care dezorganizează conștiința și activitatea personalității. Frustrările frecvente și de durată pot conduce spre formarea calităților patologice de personalitate. O particularitate de personalitate a preșcolarului cu cecitate totală o reprezintă autoaprecierea. Autoapreciere copiilor orbi a fost cercetată de către tiflopsihologii Ukrainascaia E. M (1982), Pouceauskene. G, (1990), Solnțeva L.I. (1999) generalizând rezultatele la care au ajuns autorii nominalizați putem afirma că evoluția autoaprecierii copiilor orbi parcurge etapele similare cu ale copiilor văzători, însă cu particularități specifice care defavorizează adaptarea lor social psihologică. Unii cercetători așa ca Volkova E. Iu. (1981) au dedus că preșcolarii orbi sunt predespui de a se aprecia doar pozitiv sau doar negativ: se subestimează, considerându-se inapți de a realiza cerințele vitale sau se supraestimează, ignorându-și handicapul și consecințele lui. După Solnțeva L.I. personalitatea copiilor cu deficiențe senzoriale severe suferă cele mai mari modificări în preșcolaritate și preadolescență. La vârsta preșcolară ei încep să conștientizeze deosebirea sa de celor văzători, iar

în pubertate are emoții profunde în legătură cu imperfecțiunea sa fizică. Personalitatea copilului se formează în mediul familial aici are loc socializarea primară iar educația poate duce la compensare sau din contra provoca defecte secundare.

Tiflopsihologii (Solnțeva L.I., 1999; Butkina G.A., 1989; Horoș S.M., 1991;) evidențiază tipurile de educație familială a preșcolarului orb:

- *Familii cu atmosferă de supratutelare:* copilul este tratat și conceput de către părinți ca o ființă neajutorată și neputincioasă care are nevoie de protecție și apărare. Părinții acestor copii se caracterizează printr-un sentiment de vinovăție pe care permanent încearcă să-l ispășească. Hipertutela părintească îl face pe copil total dependent de părinții lui. Un astfel de anturaj familial frânează dezvoltarea la copil a așa calități forte de personalitate ca dragostea față de muncă, independența, responsabilitatea, capacitatea de a manifesta inițiativă, capacitatea de a se opune diferitor situații vitale și de a rezista dificultăților cotidiene. Acest tip de familie a fost analizat de Egorova V.V.: din zece copii antepreșcolari orbi înscriși în instituții preșcolare nici unul nu posedă deprinderi de deservire personală pe care le posedă prin excelență semenii lor văzători. Antepreșcolarii cu cecitate totală nu numai că nu le posedau dar nici nu doreau să facă ceva de sinestătător. Emoțiile pe care le trăiau văzătorii odată cu realizarea sarcinii, copiilor orbi le lipsea (de Egorova V.V., 1981);
- *Familii în care domină maturul:* dar domină atmosfera de prietenie și indulgență. Copilului i se acordă atenție sporită, este apreciat și lăudat pentru micile succese, însă nu-i este recunoscut dreptul de a lua decizii independente, părinții nu se socot cu doleanțele lui. Acestea au loc deoarece se consideră că preșcolarul cu tulburări severe de vedere nu poate fi independent, emoțional stabil. Asemenea părinți nu sunt capabili de compasiunea copiilor, de aceea nu sunt capabili de a înțelege adecvat situațiile vitale în care au nimerit preșcolarii cu cecitate totală sau parțială, de a conștientiza real interesele și necesitățile acestora. În așa tip de familie copilul este dependent total sau lipsit de inițiativă și inchistat, sau pe calea unui conflict cronic de durată;
- *Familii în care membrii sunt „străini” emoțional:* părinții au acceptat defectul fizic al copilului dar nu pot accepta emoțional însuși personalitatea copilului. Preșcolarul trăiește într-o lume lăuntrică personală în care părinții nu au acces și nici nu încearcă să pătrundă, considerând acest lucru inutil și imposibil. Asemenea părinți au tendința de a-i înscrie pe copiii lor în școală speciale de tip internat pentru cei cu cecitate totală sau parțială. Unii părinți transferă responsabilitatea pentru acești copii pe seama cadrelor didactice. Tipul dat de relații familiale și mai mult acutizează sentimentul copilului de înstrăinare, necorespunderea normalității fizice, singurătate. Deseori asemenea părinți încearcă să

compenseze lipsa afecțiunii parentale cu beneficii materiale pentru copii, conștientizând vina proprie față de copil și lipsa intereselor de părinți. Copilul, însă, nu este satisfăcut de lucrurile de valoare dăruite de către părinți, fiind astfel considerat de părinte lipsit de conștiinciozitate. Toate acestea și mai mult intensifică neînțelegerea dintre părinți și copii;

- *Familii în care părinții acceptă copilul:* dar nu și handicapul de vedere. Eforturile lor sunt orientate spre îmbunătățirea vederii și nu se ține cont de faptul că la moment copilul nu vede sau vede prost. În așa fel este irosit timpul prețios de dezvoltare psihică în primii ani de viață ai copilului.

Se atestă cazuri când părinții suferă din cauza handicapului de vedere al copilului și și canalizează eforturile în direcția corectării dezvoltării lui în conformitate cu unele standarde. Părinții își doresc ca copilul să și compenseze handicapul de vedere prin alte realizări fără a ține cont de aptitudinile și posibilitățile reale ale copiilor. Cerințele inadecvate înaintate de către părinți deseori poartă un caracter distructiv. Cu toate că problemele cercetărilor sunt foarte diverse, toți autorii remarcă unul și același fapt foarte interesant pentru noi: ***copiii cu cecitate care nu sînt pregătiți pentru instruirea în școală întâlnesc multe dificultăți în înțelegerea adultului în general și al învățătorului în particular.***

În urma prezentării problemelor specifice ce țin de pregătirea copiilor cu cecitate către școală trebuie de menționat cuvintele vestitului pedagog american Tomas Karrol ,, specific în relațiile cu copii cu cecitate trebuie să fie instruirea, educarea nu trebuie să se deosebească cu nimic de la educația celorlalți copii. Este de importanță majoră crearea unor modele psihopedagoge de formare școlară pentru copii cu cecitate care vor împiedica apariția problemelor specifice în pregătirea către școală a lor și vor crea o cale eficientă spre pregătire către procesul de instruire.

Bibliografie:

1. Vasile Preda, Roxana Cziker Exploatarea tactil-kinestezică în perceperea obiectelor, a imaginilor tactile și în lectura Braille, Cluj-Napoca, 2004
2. Laura E. Runceanu Scale pentru evaluarea copiilor cu deficiențe vizuale severe, Cluj-Napoca, 2004.
3. Литвак. А.К Психологическое изучение слепых и слабовидящих, Ленинград, 1990.
4. Кравцова Е.Е Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе, Москва 1991.